

**Kadınların Güneşi “Mihrünnisâ”: Nurcihan’ın Ekonomik ve Politik
Faaliyetleri (1607-1627)**

Habibe Karayel KÜLÜNK*

Öz

Bâbürlü İmparatorluğu’nun (1526-1858) kurulduğu Hindistan topraklarında birçok kültür iç içe geçmiş vaziyetteydi ve bu kültürel çeşitlilik beraberinde farklı alanlarda kendisini gösteriyordu. Bunlardan en önemlilerinden biri de kadının sosyal yaşam içerisindeki konumuydu ki Bâbürlüler bu hususta gerek hâkimiyet sahaları içerisinde bulunan yerel kültürler gerekse çağdaşı devletlerarasında ayrı bir konuma sahipti. Bâbürlü kadınları birçok alanda kendilerini geliştirmelerinin yanında elde etmiş oldukları kazanımları kullanmak konusunda da geri durmamışlardı. Yönetim, sanat, edebiyat gibi alanlarda varlıklarını hissettiren saray kadınları ticaret faaliyetlerinde oldukça aktifti. 16. yüzyıl ve 17. yüzyılda Hint kıtasına gelen Portekizliler ve İngilizlerle ticari ilişkiler kuran ve hatta bazılarının küçük çaplı ticari gemi filolarına sahip olduğu Bâbürlü saray kadınları, dönemin kadın algısının çok ötesinde faaliyetler gerçekleştiriyorlardı. Bu nedenle Bâbürlü saray kadınları bugüne dek uzanan kadın hakları ve kadınların sosyal yaşamda edindikleri konum sorunlarını, içerisinde buldukları dönemde geride bırakmış olmalarıyla kadının tarih içerisindeki rolünde önemli bir paya sahiplerdir. Bu çalışmada temel olarak Nurcihan Begüm ekseninde Bâbürlü İmparatorluğu’nda saray kadınlarının ekonomik ve politik faaliyetlerine odaklanarak, kadınların etkin konumları ve kendini gerçekleştirme sürecine ışık tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Hindistan, Bâbürlü İmparatorluğu, Bâbürlü Saray Kadınları, Nurcihan Begüm, Ekonomi ve Politika.*

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, habibekarayel3@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7138-8570.
(Makale gönderim tarihi: 04.05.2021; Makale kabul tarihi: 30.05. 2021)

Sun of Women “Mehr-un-Nissa”: Nur Jahan Begam’s Economic and Political Activities (1607-1627)

Abstract

Many cultures were intertwined in the lands of India, where the Mughal Empire (1526-1858) was established. This cultural diversity was manifested in different fields along with it. One of the most important of these was related to the position of women in social life. The Mughals had a distinct position in this regard, both between local cultures within their domains and their contemporary states. In addition to improving themselves in many areas, Mughal women did not hesitate to use these privileges. The women of the court, who made their presence felt in fields such as management, art, and literature, were also playing a very active role in the commercial sense. The Mughal court women, who established trade relations with the Portuguese and British who came to the Indian continent in the 16th and 17th centuries and even had small-scale merchant ships, were carrying out activities far beyond the perception of women of the period. For this reason, the Mughal court women have an important share in the role of women in history, as they have left behind the problems of women's rights and the position they have acquired in social life, in the period they were in. This study will mainly focus on women's economic and political activities in the Mughal Empire on the axis of Nur Jahan Begam and will shed light on the process of research and self-realization.

Key Words: *India, Mughal Empire, Mughal Ladies, Nur Jahan, Economics and Politics.*

Giriş

Bâbürlülerin devlet yönetimi kendilerinden önce Hindistan'da kurulmuş olan Türk sultanlıklarından belirli hususlarda farklılıklar

sergiliyordu. Bunlardan bir tanesi de kadınların; devlet yönetimi, ticaret, diplomasi, askerî faaliyetler gibi alanlarda etkin rol oynamalarıydı. Saray kadınlarının birçok farklı alanda sergilemiş oldukları bu etkin duruş, Bâbürlülerin çağdaşı olan diğer devletlerde eşine az rastlanır bir durumdu. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir ayrıntı da Bâbürlü padişahlarının ve ileri gelenlerinin genel anlamda sanatsal eğilimlerinin olmasıdır. İçlerinden büyük mimarlar, edebiyatçılar, müzisyenler, ressamlar ve dahası kıyafet tasarımcıları dahi çıkarmışlardır. Bu noktada sanat ve zanaatın koruyuculuğunu üstlenen Bâbürlü padişah ve devlet adamlarının eşlerinin de aynı derecede sanat, mimarlık, dekorasyon ve tasarım gibi alanlarda kendilerini geliştirdiklerini görmekteyiz.¹ Dolayısıyla kadınların siyasal ve sosyal alanlardaki girişimlerinin önü doğal olarak açılmış oluyordu.

Bâbürlülerde saray kadınlarının almış oldukları eğitim ve meziyetleri, saray erkânından erkeklerin sahip olduklarından aşağı kalır yanı yoktu. Hatta bazı noktalarda yönetimde yahut devlet idaresinde doğrudan etkin olan kadınların daha ön planda durdukları dönemler de olmuştur. Hamide Banu Begüm, Selimâ Sultan Begüm, Meryem ez-Zamânî, Nurcihan Begüm, Mümtaz Mahal, Cihanârâ Begüm, Zebunnisa Begüm, Gülbeden Begüm gibi şahsiyetler sosyal, siyasi ve iktisadi alanlarda buldukları katkılarla gerek Bâbürlü tarihinin zengin mirasının oluşmasında gerekse dönemde devletin sınırları içerisinde ve dışarısında birçok sahadaki etkinlikleriyle adlarından söz ettirmişlerdir.²

Çalışma her ne kadar Nurcihan Begüm'ün ekonomik ve politik faaliyetlerine odaklansa da Bâbürlülerde hangi saray kadını ile ilgili bilgi aktarılmış olursa olsun kati olan şey Bâbürlü kadınları, sahip oldukları

¹ Zahied Rehman Ganie, "Contribution of Royal Mughal Ladies in the Field of Art and Architecture from 1526-1707 A.D: A Brief Survey", *International Journal of Research - Granthaalayah*, Vol.6 (Iss.12): December 2018, s. 34.

² Esra Obuz, H. Hilal Şahin, "Bâbürlüler Döneminde Kadın ve Çocuk", *Hindistan ve Türk Tarihi-Kültürü Araştırmaları*, Ed. Dr. H. Hilal Şahin, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2020, s. 112-119.

refah düzeyini konforlu bir yaşam sürmek adına kullanmaktan öteye geçmiş ve tarihe büyük bir miras bırakmışlardır. Bu kadınlar arasında; çok iyi derecede Farsça bilen ve şair Selimâ Sultan Begüm³, Hümayunname'yi kaleme alan Gülbeden Begüm⁴ ve Bâbürlü tarihinde bir dönem devleti yönetmeye dahi muvaffak olmuş, 1626'da Mehâbet Han'ın eline esir düşen kocası Cihangir'i bir savaş filinin üzerinden askerlerine emirler vererek kurtaran Nurcihan Begüm bulunmaktadır.⁵ Asıl adı Mihrünnisâ olan Nurcihan Begüm, Ekber Şah'ın hizmetinde bulunan Mirza Gıyas Bey'in kızıdır. 1611 yılında Cihangir Şah ile evlenmiştir. Öncesinde Nurmahal ismini almış daha sonra Nurcihan adıyla anılmıştır. Güzelliği, zekâsı ve becerisiyle kısa zamanda kocası üzerinde etkili olmuş ve Bâbürlü sarayındaki etkisi giderek artmıştır.⁶ 1616-1619 yılları arasında Bâbürlü sarayında bulunan Thomas Roe ve Edward Terry gibi İngiliz elçilerinin tanık oldukları manzara, Nurcihan Begüm'ün ne denli etkin olduğunun herkesçe konuşulduğu bir dönemdir.⁷ Nurcihan Begüm ardında devlet yönetiminden denizaşırı ticarete uzanan bir miras bırakmıştır.

³ S. M. Jaffar, *Education in Muslim India*, IAD Oriental Series: 16, Idarah-i Adabiyat-i Delli, India 2009, s. 193.

⁴ Gul-Badan Begam, *Humâyûn-nâma*, Translated by Annette S. Beveridge, London, 1902; Ayrıca bkz. Gülbeden, *Hümayunnâme*, Farsçadan çeviren: Abdürreb Yelgar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987; Ayrıca bkz. Hilal Şahin, "Bâbürlü Sultanı "Gülbeden Begüm"", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt 3, Sayı 8, İlkbahar – 2016.

⁵ William Foster, *The English Factories in India 1624-29*, A Calendar of Documents in the India Office, Westminster, Oxford at the Clarendon Press, 1909, s. xvii.

⁶ İqtidar Husain Siddiqui, "Nurcihan", *Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi*, Cilt 33, İstanbul 2007, s. 251; Nurmahal "Sarayın nuru", Nurcihan "Dünyanın nuru" anlamına gelmektedir. Bu bilgi için bkz. Jahangir, *The Jahangirnama, Memoirs of Jahangir, Emperor of India*, Translated, Edited, and Annotated by Wheeler M. Thackston, Oxford University Press, 1999, s. 190.

⁷ Edward Terry, *A Voyage to East India*, London, 1777, s. 406; Ayrıca bkz. Sir Thomas Roe, *The Embassy of Sir Thomas Roe to the Court of the Great Mogul*

Saray Kadınlarının Ticarete Olan İlgisi

Bâbürlüler Hindistan'da bir devlet kurmanın yanında devasa bir ticaret hattının da sahibi konumuna gelmişlerdi. Özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa menşeli ticaret filolarının Hint kıtasına ayak basmalarının ardından hâlihazırda var olan ticaret hacmi giderek daha da büyümüştü. Gelişen koşullar ve ticaret gemilerinin filolara dönüşmesiyle sayılarının artması Hindistan topraklarında yeni bir girişim çağının kapısını aralamıştı. Hint gemileri, Arap Denizi'nde serbestçe dolaşıyor ve Hindistan'dan tekstil kumaşları, biber ve baharatları, zencefil, boyalar, afyon vb. Batı Asya'ya (Arabistan, Afrika, İran) taşıyorlardı. Bunun yanında şarap, parfüm, brokar, Çin malları, altın, gümüş, fildişi, kehribar, inci, at, köle vb. getiriyorlardı.⁸ Surat limanı bu noktada oldukça stratejik bir yerdi.⁹ Bâbürlü döneminin ticareti genellikle iş dünyası tarafından gerçekleştirilirdi ancak bazı devlet adamları, şehzadeler ve begümlerin örneklerinde olduğu gibi, devletin bu alanla ilgilenen bazı soyluları da vardı.¹⁰

Genel olarak bakıldığında ticaretin zorluğu, ekonomik girişimlerin sert iklimi, kadınları bu tür bir girişimden uzak tutan önemli nedenler arasında görünmektedir. Özellikle saray kadınları bu gibi sebeplerden ötürü ticari münasebetlerden genellikle uzak durmuşlardır. Lakin Bâbürlü döneminde bunun aksi bir durum kendini göstermiştir. Ülkede

1615-1619 As Narrated in His Journal and Correspondence, Edited From Contemporary Records By William Foster, B.A, Volume II, London, 1899, s. 436; Ayrıca bkz. Beni Prasad, *History of Jahangir*, Third Edition, The Indian Press (Publications) Private Ltd., Allahabad, 1940, s. 164.

⁸ D. Pant, *The Commercial Policy of the Moguls*, Foreword by Hon. Lord Meston, Bombay 1930, s. 106-107.

⁹ W. H. Moreland, *From Akbar to Aurangzeb by Moreland*, A Study in Indian Economic History, London 1923, s. 209.

¹⁰ Satish Chandra, "Commercial Activities of the Mughal Emperor During the Seventeenth Century", *Proceedings of the Indian History Congress*, Vol. 22 (1959), s. 264-269.

çok elverişli bir dış ticaret ağının inşa edilmiş olması bazı saray kadınlarının ilgisini bu yöne çevirmelerine neden olmuştur.¹¹

Saray kadınlarının ticarete olan ilgisi zamanla Çin tipi *cung*¹² tarzı gemiler edinmelerinin dahi önünü açtı. Bazıları 1200 ton kadar ağırlığa ulaşabiliyordu. Örneğin, John Sandcrofte tarafından ticaret alanında “büyük bir maceracı” olarak ifade edilen Cihangir'in annesi Meryem ez-Zamânî, bu kalibrede bir *cung*'a sahipti.¹³ Meryem ez-Zamânî ticaret sahasında öylesine aktifti ki John Jourdain'in günlüklerinde, himayesi altında olan kişilerle geniş bir ticaret ağı olduğundan bahsedilir. Bunlardan birinde kendisine ait olan bir geminin, Mokha'ya seyahat etmek üzere satılacak mallar (pirinç, purdah vb.) ile doldurulduğunu söylemektedir. Bu gemilerden birinin adı *Rahimi* idi.¹⁴ Bu noktada ticari gemiler oldukça ehemmiyet arz ediyordu öyle ki *Rahimi*, Portekizliler tarafından ele geçirildiği için bir savaş dahi patlak vermişti.¹⁵ Rahimi, Kızıldeniz'de ticaret yapan Hint gemilerinin en büyüğüydü. Yaklaşık 700 yolcu kapasitesi olan bu gemi Portekizliler tarafından kaçırılarak Goa'ya götürülmüş ve Portekizliler ile Bâbürlü sarayı arasında görülmedik ölçüde bir kriz meydana getirmişti. Cihangir Şah'ın aldığı tedbirler ve uyguladığı ambargolar konunun ne denli ehemmiyetli olduğunun bir

¹¹ Rekha Misra, *Women in Mughal India (1526-1748)*, Munshiram Manoharlal Oriental Publishers and Booksellers, Allahabad 1967, s. 68.

¹² Cong/Djong/Junk, Uzak Doğu'da Çinlilerin *cung* adını verdikleri büyük denizler için tasarlanmış yelkenli Çin gemisi modeli. Bkz. Gerret Pieter Rouffaer, *De Eerste Schipvaart der Nederlanders Naar Oost-Indië Onder Cornelis de Houtman 1595-1597*, Vol. I. Den Haag: 'S-Gravenhage M. Nijhoff, 1915, s. 71.

¹³ William Foster (ed), *Letters Received by the East India Company (LREIC), Transcribed from the 'Original Correspondence' Series of the India Office Records, Six Volumes, Vol. II. (1613-15)*, 1897, s. 213, “John Sandcrofte to the East India Company. Laus Deo. In Zurat, The 29th November, 1614.”

¹⁴ John Jourdain, *Journal of John Jourdain 1608-1617*, Edited By William Foster, Cambridge, 1905, s. 186, 191, 209.

¹⁵ Foster, *LREIC*, Vol. II, s. 213, “John Sandcrofte to the East India Company. Laus Deo. In Zurat, The 29th November, 1614.”

göstergesiydi.¹⁶ Diğer yandan Portekizlilerin bu gemi ve beraberindekiler karşılığında 33.500 riyal istemeleri ise geminin önemli olduğunun bir diğer kanıtıydı.¹⁷ Cihangir Şah'ın annesi Meryem ez-Zamânî, ticarete ve özellikle denizaşırı ticarete dikkat çekici bir düzeyde ilgi gösteriyordu.¹⁸ Ticaretle uğraşan dönemin tüccarları arasında en büyüğü olarak nitelendiriliyordu. John Sandcrofte, Meryem ez-Zamânî ile ilgili “Bâbürlülerin annesi büyük bir maceraperest, bu da Bâbürlülerin Portekizlileri buradan kovmasına neden oldu”, demektedir.¹⁹

Aynı zamanda Nurcihan Begüm de ticari faaliyetler konusunda oldukça aktif bir kadındı. Bu sebeple çok sayıda gemi tutmuştu ve dış ticaret ile uğraşıyordu.²⁰ Bir bakıma Nurcihan Begüm, İngilizlerle ticaretin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Nurcihan Begüm özellikle İngiliz gemileri ile mallarını göndermeye istekliydi; ancak Bâbürlüler ve Portekizliler arasındaki kötü ilişkiler yüzünden mallar Hindistan'dan çıkamıyordu.²¹ Daha sonra İngiliz mallarının koruyuculuğunu üstlendi.²² Nurcihan Begüm, Hollandalılar ve

¹⁶ Ellison B. Findly, “The Capture of Maryam-uz-Zamânî's Ship: Mughal Women and European Traders”, *Journal of the American Oriental Society*, Apr. - Jun., 1988, Vol. 108, No. 2, (Apr. - Jun., 1988), s. 227.

¹⁷ William Foster (ed), *LREIC*, Vol. I. (1602-1613), With an Introduction Frederick Charles Danvers, London 1896, s. 186-188.

¹⁸ Enver Konukçu, “Cihangir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 7, İstanbul 1993, s. 538.

¹⁹ Foster, *LREIC*, Vol. II, s. 213, “John Sandcrofte to the East India Company. Laus Deo. In Zurat, the 29th November, 1614”. Ayrıca bkz. Foster, *LREIC*, Vol. I, s. 162-184, “A relation in two papers of my time spent since the second of April 1612 when I was left by Sir. H. M. to guard Aden till (torn away) of May, and from thence of the principals of our business till the 16th of August, when disembarked out of the Straits of Bab-el-Mandeb.”.

²⁰ Radhakamal Mukerjee, *The Economic History of India: 1600-1800*, Memoir of the United Provinces Historical Society, India, 1967, s. 83.

²¹ Pant, *The Commercial Policy...*, s. 165.

²² Sir Thomas Roe, *The Embassy of Sir Thomas Roe to the Court of the Great Mogul 1615-1619 As Narrated in His Journal and Correspondence*, Edited

129 Nurcihan'ın Ekonomik ve Politik Faaliyetleri (1607-1627)

İngilizlerle dostane ticari ilişkilere girerek ve onların yardımlarıyla geniş ticari faaliyetlerde bulundu ve çok büyük kâr elde etti.²³ Nurcihan Begüm, İngiliz ve Hollandalıların yanında her ne kadar kötü bir ilişki ağı olsa da Portekizlilerle ticari güvenlik ve kâr için işbirliği yapmakta tereddüt göstermeyen, son derece zeki ve pratik bir tüccar sayılırdı. İş girişimlerinin birçoğu özel Portekiz tüccarlarının iş birliğine dayanıyordu ve gemileri düzenli olarak Portekizlilere *cartaz*²⁴ ödüyordu.²⁵ Ticaretle uğraşan ve gemileri olan bir diğer isim de Şah Cihan ve Mümtaz Mahal'in kızları olan Cihanârâ Begüm'dü.²⁶ Sahibî ve Gencevâr adlı gemileri ile Cidde'ye hacılar götürülüyordu. Bunun yanında değerleri 5000 ila 10 bin rupi arasında değişen malların da taşıyıcılığını yapıyordu.²⁷

Nurcihan Begüm'ün Ekonomik Faaliyetleri

From Contemporary Records By William Foster, B.A, Volume I-II, London 1899, s. 436,444.

²³ William Foster, *The English Factories in India 1642-45*, A Calendar Of Documents in the India Office, Westminster, Oxford at the Clarendon Press, 1913, s. 148, "Francis Breton, William Fremlen, Thomas Merry, Thomas Adler, William Thurston, and Richard Fitch at Swally Marine to the Company, January 27, 1644 (O.C. 1858).".

²⁴ Cartaz; Portekizliler tarafından on altıncı yüzyılda (yaklaşık 1502-1750) Hint okyanusunda verilen bir deniz ticaret lisansı veya geçiş belgesidir. Adı, evrak/belge anlamına gelen Portekizce 'cartas' teriminden türemiştir. Bkz. Charles Ralph Boxer, *The Portuguese Seaborne Empire 1415-1825*, The History of Human Society, General Editör: J. H. Plumb, Hutchinson of London 1969, s. 48.

²⁵ William Foster, *The English Factories in India 1618-1669*, A Calendar of Documents in the India Office, Westminster, Oxford at the Clarendon Press, 1906, s. xv.

²⁶ Enver Konukçu, "Cihanârâ Begüm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 7, İstanbul 1993, s. 536.

²⁷ Karuna Sharma, "A Visit to the Mughal Harem: Lives of Royal Women", *South Asia: Journal of South Asian Studies*, 10 Jul 2009, s. 164.

Bâbürlü saray kadınları arasında özellikle Nurcihan Begüm, bir dönem devletin idare mekanizmasını yönetecek konuma erişmişti ki onun döneminde Avrupalılar arasında en fazla değer gören İngilizler olmuşlardı. Portekizlilerin aksine kendi dinlerini tebliğ etmek amacı gütmeyen İngilizler, Bâbürlülerle en yüksek seviyelerde ticari antlaşmalar imzalamak niyetindeydiler.²⁸ Özellikle Bâbürlü sarayına giden ve diplomatik temaslarda bulunan İngiliz Büyükelçi Thomas Roe, Nurcihan Begüm'ün saraydaki etkinliği ile ilgili ayrıntılı bilgiler aktarmıştır.²⁹ Nitekim İngilizlerle ticaret yapılması hususunda Cihangir'in 1624'te vermiş olduğu ferman üzerinde Nurcihan Begüm'ün etkisinin olduğu düşünüldüğünde, O'nun bu bağlamda rolünü daha iyi görmekteyiz.³⁰ Roe, Nurcihan Begüm'ün sarayda yapılan görüşmelerde ve ayrıca yabancı mal ve lüks eşyaların talebini belirlemede önemli bir rol oynadığını belirtmektedir.³¹ Roe, Nurcihan Begüm için "Nurmahal benim arabulucum onun erkek kardeşi benim simsarım" demektedir.³² Bu ifadeler, Roe'nin bir bakıma kendisini Nurcihan Begüm ile samimi bir ilişki kurduğu izlenimini uyandırma gayretinden kaynaklanmış olabilir. Ancak her hâlükârda bu ifade bizlere Nurcihan Begüm'ün ne denli önemli bir şahsiyet olduğunu göstermektedir.

İngilizlerin 17. yüzyılın başlarında Hindistan coğrafyasına gelişlerinin ardından daha fazla hareketlenen ticaret, kısa sürede her alanda etkisini göstermeye başladı. Nitekim saray erkânından birçok insan ticarete atılarak bölgede gelişen ekonomik faaliyetler içerisinde kendilerine yer kazanmaya başladılar. Bu saray erkânı arasında

²⁸ Ellison Banks Findly, *Nur Jahan Empress of Mughal India*, Oxford University Press, Oxford-New York 1993, s. 131.

²⁹ Roe, *The Embassy of...*, Vol. I-II, s. 436,444.

³⁰ Phanindranath Chakrabarty, *Anglo-Mughal Commercial Relations 1583-1717*, O. P. S. Publishers Private Ltd., Calcutta, 1983, s. 593.

³¹ Roe, *The Embassy of...*, s. 436.

³² William Foster (ed), *LREIC*, Vol. VI. 1617 (July to December), London 1902, s. 145, "Sir Thomas Roe to the Factors at Surat. Leskar, six course from Mandoa, 8th November, 1617."

kadınlar azımsanacak sayıda değillerdi. Hâlihazırda kadınların etkisinin bir hayli fazla olduğu Bâbürlü sarayında ise bu yeni girişim çağı Bâbürlü kadınlarının da kendi ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirmelerinin önünü açmış oldu. Ticaret ile ilgilenen veya ticaret yapan kadınların çoğunluğu yönetici ailelere mensup olanlar ve soylu kadınlardı. Hanedan mensubu kadınlar işte bu noktada ellerindeki fırsatı değerlendirerek aktif olarak ticari faaliyetlerde bulundular.³³ Hanedan kadınlarının görünüşe göre ayrıcalıklı bir konumda oldukları ve içerisinde buldukları durumdan dolayı iyi eğitim alabildiklerini, onların bir iş kurma fırsatını yakaladıklarını söyleyebiliriz. Diğer taraftan Bâbürlü kadınlarının sahip oldukları bu ayrıcalıkları kendilerini edebî şahsiyetlere ve iş kadınlarına dönüştürecek şekilde olumlu yönde kullandıklarını görmekteyiz.

İngilizlerin ilk resmi temasını gerçekleştirmek üzere Bâbürlü sarayına gelen Thomas Roe, Nurcihan Begüm'ün saray yönetimi üzerindeki etkisini en yakından tanıyan kişilerden olmuştu. Onun görmüş olduğu bu tablo o dönem için alışıl gelmiş bir şey değildi. Asya'nın güneyinde Hindistan gibi kozmopolit bir coğrafyayı elinde tutmayı başarmış olan bu devasa imparatorluk üzerinde bir kadının bu denli aktif politikalar yürütmesi çok sık görülebilir bir durum değildi.

Nurcihan Begüm ve Bâbürlü sarayı açısından bakıldığında ise bu durum, örneklerine sık rastlanılan bir şeydi. Bâbürlü kadınları birçok saray kadının sahip olduğu iki önemli unsura sahipti. Bunlardan biri hiç şüphesiz varlıklı olmaları diğeri ise istediklerini gerçekleştirebilecek zamanlarının olmasıydı. Bu kadınları farklı kılan yönleri ise onların zenginliklerini ve zamanlarını yalnızca buldukları konumun keyfini

³³ Ambika Singh, "Professions of Women during the Mughal period: Contrasting Aspects", *International Journal of Research in all Subjects in Multi Languages (National Conf. On 21st Century: Changing Trends in the Role of Women-Impact on Various Fields)*, Vol. 6, Sp. Issue: 3, March: 2018 (IJRSML), s. 222.

sürmek ve *zenana*³⁴ içerisinde dışarıdan bağımsız bir şekilde yaşamlarını geçirmek yerine gerçekçi, ekonomik ve politik faaliyetlerle değerlendirmeleriydi.³⁵

Bâbürlü saray kadınlarının tek geliri kişisel ticari teşebbüslerine dayanmıyordu. Bâbürlü haremdeki kadınlara, kişisel ihtiyaçlarını karşılamaları için düzenli olarak ödenek ve bakım için hibeler veriliyordu. Hediye olarak da sunulabilen hanedan kadınlarının aldıkları ödenekler, büyük ölçekte para şeklinde oluyordu. Genellikle ödeneğin yarısı kadarı saray hazinesinden nakit olarak ödenirken diğer yarısı, geliri genellikle gerekli miktardan daha fazla getiri sağlayan arazi tahsisi veya kira ödeneği şeklinde veriliyordu.³⁶ Bu topraklar *câgîr*³⁷ ya da bir başka şekliyle *pargana*³⁸ olarak adlandırılıyordu.

Nurcihan Begüm ticari teşebbüslerinin yanında birçok *câgîre* de sahipti. Ecmîr'in yaklaşık 20 mil doğusunda bulunan Ramsar'daki *câgîr* bunlardan yalnızca bir tanesiydi. 1617 yılında Cihangir, Şehzade Cihangir komutası altındaki İmparatorluk kuvvetlerinin Dekken'deki zaferinin mutlu haberini aldığı anda bu uğurlu vesileyle Nurcihan Begüm'e, yıllık geliri 200–bin rupi olan Toda *parganasını*, *câgîr* olarak

³⁴ Bâbürlü İmparatorluğu'nda harem dairesi bu isimle adlandırılmaktadır. Harem içerisinde ayrıca odalar bulunmaktadır. Bkz. Mazhar-ul-Haq Khan, *Purdah and Polygamy: A Study in the Social Pathology of the Muslim Society*, Nashiran-e-İlm-o-Taraqiyet, 1972, s. 68,103,112.

³⁵ Findly, *Nur Jahan Empress...*, 1993, s. 132.

³⁶ Niccolao Manucci, *Storia Do Mogor or Mogul India 1653-1708*, Indian Text Series Vol. III, Translated By William Irvine, London 1907, s. 375.

³⁷ Feodal arsa ödenekleri veya arazi tahsisi olarak verilen toprak parçasıdır. Bkz. H. H. Davies and W. Blyth (ed), *Report on the Revised Settlement of the Pergunnahs of Umritsur, Sowrian, & Turun Tarun, of the Umritsur District, in the Umritsur Division*, Lahore: Government Civil Secretariay Press, 1873, s. 29.

³⁸ Birkaç köyden meydana gelen toprak parçası veya bir eyaletin bir bölümüdür. Bkz. Ramsay Muir, *The Making of British India 1756-1858*, Historical Series No. XXVIII, Publications of the University of Manchester, London-New York-Bombay 1917, s. 289.

sunmuştu.³⁹ Nüfus ve arazi yardımlarına ek olarak Nurcihan Begüm, ayrıcalıklı konumu nedeniyle bazı istisnai hediyeler ve hibelerden de yararlanıyordu. 1622'de babası Mirza Gıyas Bey (Cihangir Şah tarafından vezirliğe getirildikten sonra kendisine İ'timâdüdevle unvanı verilmiştir) öldüğünde, mirası kendisine devredilmişti.⁴⁰ Nurcihan Begüm'ün ayrıcalıkları yalnızca bunlarla da sınır kalmıyordu. Aynı zamanda Bengal ve Butan'dan gelen mallar için Sikenderâ'da *octro*⁴¹ toplama hakkına da sahipti. Üstelik bu görev için Nurcihan Begüm'ün şahsi memurları dahi vardı.⁴² İmparator Şah Cihan da bağış yapma ve soylu kadınlara ödenek verme uygulamalarına devam etmiş, tahta çıkışının ardından Nurcihan Begüm'e yılda iki *lakh*⁴³/ikiyüzbin rupi bakım yardımı vermişti.

Bu ölçekteki bir ekonomik organizasyonun elbette tek bir kişi tarafından idare edilmesi mümkün değildi zira Nurcihan Begüm'ün sahip olduğu topraklar, ticari gemiler ve vergilerinin toplanması işi meşakkatli ve disiplinli bir süreç gerektiriyordu. Esasında bu noktada yalnızca Nurcihan Begüm özelinde olmamakla birlikte haremdeki kadınların da bu tür ihtiyaçları söz konusuydu ki bu noktada kadınlar,

³⁹ Jahangir, *Tuzuk-ı-Jahagiri*, Memoirs of Jahangir from the First to the Twelfth Year of His Reign, Vol. I, Translated By Alexander Rogers, Edited By Henry Beveridge, London 1909, s. 380.

⁴⁰ Jahangir, *The Tuzuk-ı-Jahangiri*, Memoirs of Jahangir from the Thirteenth to the Beginning of the Nineteenth Year of His Reign, Translated By Alexander Rogers, Edited By Henry Beveridge, Vol. II, London 1914, s. 228.

⁴¹ "Octrio" Bazı ülkelerde bir şehre veya şehre giren çeşitli mallara uygulanan vergidir. Bkz. *The Reader's Digest Great Encyclopaedic Dictionary*, "Octrio", In Three Volumes, Volume III., Secon Edition, The Reader's Digest Association, 1964, s. 1213.

⁴² Francisco Pelsaert, *Jahangir's India*, Translated from the Dutch By W. H. Moreland, Cambridge, 1925, s. 4.

⁴³ "Lakh" 1 lakh birim değeri olarak 100.000'e (yüzbin) denk düşmektedir. Genellikle rupi para birimi için kullanılmaktadır. Bkz. *The Reader's Digest Great Encyclopaedic Dictionary*, "Lakh", In Three Volumes, Volume, Vol. I., The Reader's Digest Association Limited, Oxford University Press, 1962, s. 490.

çeşitli *câgîr*lerin ve hibelerin yönetimiyle ilgilenmesi için memur ve görevlilerin atamalarını, kendileri yapıyorlardı. İmparatorluk kadınları, begüm ve diğer soylu kadınların sahip oldukları mülkler, topraklar ve gelirlere göz kulak olan bir *nazır*⁴⁴ bulunuyordu.⁴⁵ Örneğin Nurcihan Begüm'ün *câgîr*leri ile ilgilenen *vekilleri* vardı. Bu görevliler diğer yandan büyük bir ev ya da büyük bir saray bahçesi inşa etmek gibi işlerle de ilgileniyorlardı.⁴⁶

Nurcihan Begüm'ün İç ve Dış Politikadaki Etkinliği

Ekonomik güce sahip olan bir kadının yönetimde de etkinliğe sahip olabileceğini düşünmek açıkçası normaldir. Nitekim Nurcihan Begüm birçok ekonomik faaliyet yürüten ve etkinlik sahasını genişleten diğer saray kadınları arasında farklı bir noktadaydı. Onu diğerlerinden ayıran en önemli özelliği devlet yönetiminde doğrudan etkin bir konumda olmasıydı. Cihangir'in devlet yönetimindeki ilgisizliği Nurcihan Begüm'e geniş yetkiler sunmasına neden olmuştu. Ferman yazma hakkı sadece Sultan'a (Padişah'a) ait iken, bu durumun tek istisnası Nurcihan Begüm'dü.⁴⁷

Cihangir, "Begüm" unvanıyla birlikte adeta Nurcihan Begüm'e kendi haklarının ve yetkilerinin tamamını vermişti.⁴⁸ Nurcihan Begüm bir bakıma imparatorluğun fiilen yöneticisi konumundaydı. Cihangir'in

⁴⁴ Bâbürlü sarayında, haremde çeşitli görevler kapsamında denetmenlik ve güvenlik gibi konulardan sorumlu olan hadımlara verilen genel addır. Bkz. Niccolao Manucci, *Storia do Mogor or Mogul India 1653-1708*, Indian Texts Series Vol. II, Translated By William Irvine, London 1907, s. 350-351.

⁴⁵ Manucci, *Storia Do Mogor...*, Vol. II, s. 351.

⁴⁶ Jahangir, *The Tuzuk...*, 1914, Vol. II., s. 192.

⁴⁷ Nagendra Kr. Singh (ed.), "Nurjahan", *Encyclopaedia of Muslim Biography: India, Pakistan, Bangladesh*, Vol. IV, New Delhi 2001, s. 369.

⁴⁸ Henry Miers Elliot & John Dowson, *The History of India as Told by its Own Historians, the Muhammadan Period*, The Posthumous Papers Of The Late, Edited And Continued By Professor John Dowson, Vol. VI, London 1875, s. 405.

tüm yetkilerini kullanabiliyordu.⁴⁹ Esasında Cihangir'in Nurcihan Begüm'e tanıdığı bu imtiyazın bir altyapısı vardı. Cihangir Şah estetik anlayışa (resim, müzik, mimari vb.) sahip olan bir hükümdardı. Bu noktada Nurcihan Begüm hem estetik anlayış konusunda hem de yöneticilik vizyonu açısından Cihangir'e birçok yönden katkıda bulunuyordu. 1611 yılında Cihangir'le evliliğinin birkaç yıl sonrasında Nurcihan Begüm, kendi mührü olan, Cihangir Şah ve kendisinin isimlerinin olduğu paralar basılan, ticaretle uğraşan ve imparatorluğun birçok noktasında adına muhteşem binalar inşa ettirmiş olan bir kadın haline gelmişti.⁵⁰ Nurcihan Begüm, Cihangir için birçok şey demektir. Kocasının üzerinde sınırsız bir etkiye sahipti.⁵¹ Onunla ava dahi katılıyordu. Cihangir, onun avlanma yeteneğinden hayranlıkla bahsetmektedir.⁵² Nurcihan Begüm'ün hükümdarlık konusunda sergiledikleri bunlarla sınırlı değildi.

1626 yılında Kâbil Valisi Mehâbet Han'ın isyan etmesi üzerine Cihangir harekete geçmiş ve başarısızlıkla sonuçlanan bu hareket sonucunda Cihangir, Mehâbet Han'a esir düşmüştü. Bir savaş filinin tepesinde savaşa giren Nurcihan Begüm, kocasının serbest bırakılması için müdahale etti ve bir savaş filinin üzerinde verdiği komutlarla Cihangir'i esir olmaktan kurtardı.⁵³ Nurcihan Begüm'ün politikadaki

⁴⁹ Sharma, "A Visit to the...", s. 161.

⁵⁰ Ira Mukhoty, *Daughters of the Sun*, Aleph Book Company, Mumbai-India, 2018, s. 137-138.

⁵¹ A. V. Williams Jackson (ed.), *History of India (In 9 Volumes), Vol-IV Medieval India from the Mohammedan Conquest to the Reign of Akbar the Great*, Asian Educational Service, New Delhi, 1987, s. 81.

⁵² Jahangir, *Jahangirnama*, s. 219; Cihangir Şah, Nurcihan Begüm'ün aslanları avlamasından bahsetmiş ve onun okçuluğu için övgüler yağdırmıştır. Bkz. Canan Kuş Büyüktaş, Sevilay Karataş Yozgat, "İktidar ve Aşk: Cihangir Şah'ın Nur Cihan Begüm'e Olan Aşkının Tüzük-i Cihângîrî'deki Yansımaları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 4, Yıl: 2020, s. 1599.

⁵³ Nurcihan Begüm savaş meydanındaki askerleri bir filin üzerinden verdiği komutlarla idare etmiştir. Bkz. Renuka Nath, *Notable Mughal and Hindu*

etkinliği onun doğal yetenekleriyle beslenen bir durumdu. Kendisine karşı gerçekleştirilen aleyhinde olan her hareketi lehine çevirmeyi başarabiliyordu. Cihangir'i esaretten kurtarmasının ardından bu durumu, Mehâbet Han'dan intikam alınması konusunda taraftarlarını kışkırtarak lehine çevirmişti.⁵⁴

Fermanlara ek olarak, vezirler tarafından verilen *Hasb-ül-Hüküm* (emir/hüküm), hanedan kanından prensler tarafından yayımlanan *nişanlar* ve sarayın diğer yetkilileri tarafından sunulan *sened* ve *pervâne* de diğer önemli resmî belgeler arasındadır.⁵⁵ Çok istisnai durumlarda, hüküm, sened, nişan⁵⁶ ve pervâne gibi resmî belgeler de bir begüm ya da hanedan hanımları ve kızları tarafından verilebiliyordu. Bu istisnai ayrıcalığa yalnızca Hamide Banu Begüm⁵⁷, Meryem ez-Zamânî, Nurcihan Begüm ve Cihanârâ gibi saray haremünde en yüksek rütbeye sahip olan kadınlar erişebilmişlerdi.⁵⁸ Fermanları mühürlemek hanedan kadınlarının imtiyazları arasındaydı. Bu nedenle, *İmparatorluk Mührü* veya *Mühür Yüzüğü* aynı zamanda saray haremünde de tutuluyordu ki burada imzalanan evraklar gizli

Women in the 16th and 17th Centuries A.D., Inter-India Publications, 1990, s. 83; Nawwab Samsam-ud-Daula Shah Nawaz Khan, *The Maathir-ul-Umara*, Being Biographies of the Muhammadan and Hindu Officers of the Timurid Sovereigns of India from 1500 to about 1780 A.D., Vol. II, Part I, Translated by H. Beveridge, Janaki Prakashan, New Delhi 1979, s. 18.

⁵⁴ Francis Gladwin, *The History of Jahangir*, Edited by Rao Bahadur, B. G. Paul & Co. Madras, 1930, s. 146.

⁵⁵ Misra, *Women in Mughal*, s. 67.

⁵⁶ *A Descriptive List of Farmans, Manshurs and Nishans Addressed by Imperial Mughals to the Princes of Rajasthan*, Published by Directorate of Archives, Government of Rajasthan, Bikaner, New Delhi The 21st June, 1962, s. 32-35.

⁵⁷ Krishnalal Mohanlal Jhaveri, *Imperial Farmans (A. D. 1577 to A. D. 1805) Granted to the Ancestors Of His Holiness The Tikayat Maharaj*, Translated Into English, Hindi and Gujarati, with Notes, the News Printing Press, Bombay, "Farman No. 3".

⁵⁸ Indian Historical Records Commission (IHRC), *Proceedings of Meetings*, Vol. VIII, November 1925, Calcutta 1926, s. 167-169.

danışmanlar ve padişah tarafından inceleniyordu.⁵⁹ Hindistan'da kurulan diğer Müslüman sultanlıkların aksine Bâbürlülerde fermanlar farklı bir özellik taşıyordu. Daha güçlü bir etki ve yetkiye sahip olan bu fermanlar Hamide Banu Begüm, Meryem ez-Zamânî, Nurcihan Begüm, Cihanârâ Begüm gibi şahsiyetlerin yetki sınırları içerisindeydi. Özellikle Nurcihan Begüm döneminde bu daha otoriter bir mahiyette arz edilmiştir. Nurcihan Begüm'e ait olan fermanların çoğunluğu onun yükselişte olduğu ve yönetimde doğrudan etkin olduğu 1622 ile 1627 arasında çıkarılmıştır.⁶⁰

İngiliz, Hollandalı ve Portekizlilerle dış ticaret ağı oluşturmuş ve aynı zamanda padişah mührünü elinde bulunduran Nurcihan Begüm dış dünya ile iletişim içerisindeydi. Nitekim Nurcihan Begüm'ün sahip olduğu etkinlik düşünüldüğünde açıkçası bu tür dış ilişkilerin kurulması onun açısından çok da zor değildir. Genel olarak, yabancı ülkeler ve yabancı kişiler/elçilerle yapılan tüm yazışma ve görüşmeler Bâbürlü padişahları ve saray yetkililerinin önemsedikleri durumlardır. Onlarla tanışmak ve aracılıklarıyla yurt dışından gelen ürünleri tanımak ayrıcalığı hâlihazırda önemli bir meseleydi. Bu gibi durumlarda sarayın soylu kadınları, yüksek rütbeli kişilerden mektup ve kişisel hediyeler alma ayrıcalığını yaşayabiliyorlardı. Bu sebeple özellikle ticaretin kalbinin attığı yerlerden biri olan Hint kıtası bu noktada birçok farklı ülkeden yeni misafirlere kapılarını açıyordu.

Nurcihan Begüm bu noktada dış ilişkiler konusunda da aktif bir kadındı. Diğer taraftan Cihangir'in ona olan sevgi ve saygısı herkesçe bilindiğinden, saraya gelen yüksek rütbeli kişilerin aynı zamanda Nurcihan Begüm'e da ayrı bir ehemmiyet vermesi gerekliliğini doğruyordu.⁶¹ Nurcihan Begüm, *darşan*⁶² merasiminde Cihangir'in

⁵⁹ Father Monserrate, *The Commentary of Father Monsserate on His Journey to the Court of Akbar*, Translated from the Original Latin by J. S. Hoyland, Annotated by S. N. Banerjee, Oxford University Press, London 1922, s. 209.

⁶⁰ S. A. I. Tirmizi, *Edicts from the Mughal Harem*, Idarah-i Adabiyat-i Delli, 1979, s. xxiii.

⁶¹ Jahangir, *The Tuzuk...*, 1914, Vol. II., s. 213-214.

yanında oturuyor ve onunla birlikte halkın isteklerini dinliyordu. Dolayısıyla bu durum onu diğer saray kadınlarından farklı bir konuma getiriyordu.⁶³

Dış ilişkilere örnek olması bakımından Nurcihan Begüm ile Turan hâkimi İmam Kulu Han'ın annesi arasında geçen mektuplaşma ve hediyeleşmeyi örnek gösterebiliriz. Nurcihan Begüm, İmam Kulu Han'ın annesinden iyi niyet ifadeleri içeren bir mektup almıştı.⁶⁴ Üstelik bu mektubun yanında güzel hediyeler de verilmişti. Buna cevaben Nurcihan Begüm, elçi Hâce Nasır liderliğinde Semerkand'a bir heyet tertipleyerek Tûrânî yöneticisinin annesi için Hindistan'dan en seçkin hediyeleri göndermişti.⁶⁵ Bu durum Bâbürlü saray kadınları arasında sıkça rastlanılan bir şeydi. Celeddin Muhammed Ekber (1542-1605) zamanında Mir Muhammed Maşum Bhakkari, İran Şah'ı Şah Abbas'a

⁶² Bâbürlü İmparatorluğu'nda hükümdarın sabah namazından sonra kendisini bir pencereden göstermesi merasimi Darşan olarak adlandırılmaktadır. Bu uygulama Ekber döneminde başlamış, Cihangir ve Şah Cihan dönemlerinde egemenlik anlayışını sergileyen bir saray ritüeline dönüşmüştür. Bâbürlüler'de hükümdar kendisini halkın üzerine doğan bir güneş gibi görmekteydi. Bundan ötürü sabah namazı sonrası, bir Hint hükümdarı ya da Hindu tanrısı gibi güneş doğarken ortaya çıkar ve kulları önünde belirirdi. Dolayısıyla Bâbürlülerde güneş, bir meşruiyet simgesidir. Bkz. Harbans Mukhia, *The Mughal of India*, Blackwell Publishing, 2004, s. 173; Bonnie C. Wade, *Imaging Sound: an Ethnomusicological Study Of Music, Art, and Culture in Mughal India*, University of Chicago Press, 20 July 1998, s. 12; Ebba, Koch, "The Intellectual and Artistic Climate at Akbar's Court", *The Adventure of Hamza: Painting and Storytelling in Mughal India, Exhibition Catalogue*, ed. John Seyller, London and Washington 2002, s. 21.

⁶³ Soma Mukherjee, *Royal Mughal Ladies and Their Contributions*, Gyan Books, New Delhi 2001, s. 140.

⁶⁴ Büyüктаş, Yozgat, "İktidar ve Aşk...", s. 1603-1604.

⁶⁵ Jahangir, *The Tuzuk...*, 1914, Vol. II., s. 205; Jahangir, *The Jahangirnama*, s. 363.

elçi olarak gönderilmiş ve döndüğünde Şah'ın teyzesinden Meryem Makani'ye bir mektup getirmişti.⁶⁶

Sonuç

Nurcihan Begüm, sahip oldukları ve elde ettikleriyle tarihsel süreç içerisinde kadın figürler arasında ön plana çıkmış önemli bir şahsiyettir. Onun, bulunduğu konumun ona sağladığı refah içerisindeki yaşam şartlarını kabullenmenin ötesine geçerek yapmış oldukları kendinden sonraki çağlarda kadınların toplumsal yaşam içerisinde konumlanması hususunun doğrudan konusu olmuştur.

Kadının toplum içerisinde sahip olduğu konum, her çağın konusu olarak ayrı bir başlık altında değerlendirildiğinde toplumun yapısının bir aynası niteliğinde olduğu görülür. Bu sebeple makalenin amacı da 17. yüzyılın başlarında bir kadının şahsi başarıları ve ilerlemelerinin aktarılmasının yanında Bâbürlülerin kadınlara bakış açısını da ortaya koymaktır. Birçok çağdaşının aksine Bâbürlülerde kadınlar toplumsal yaşamın içerisinde ve hatta devlet kademelerinde etkinliklere sahip bulunmaktaydılar. Bu çalışmada Nurcihan Begüm'e verilen ve onun kendi elde ettiği kazanımlar sırasıyla anlatılmıştır.

İngilizlerle Bâbürlüler arasında gelişen ticaretin destekleyicilerinden olan Nurcihan Begüm, bir bakıma bu bağın inşasında rol oynamıştır. 1624'te Cihangir tarafından İngilizlere verilen ticari imtiyazın arka planında O'nun da etkisi olduğu görülmektedir. Sahip olduğu mülk, ticarethaneler, gemiler ve bunun yanında işlerini yerine getirmek üzere emrinde olan memurlar, ferman ve mühür yetkileri düşünüldüğünde Nurcihan Begüm'ün, devasa bir organizasyonun liderliğini yürüttüğünü görmekteyiz.

Nurcihan Begüm'ün devlet yönetiminde bu denli etkin bir konuma gelmesini doğrudan Cihangir'in ona olan sevgi ve saygısına bağlamak,

⁶⁶ Abu-l-Fazl, *The Akbar Nama*, History of the Reign of Akbar Including an Account of His Predecessors, Vol. III, Translated from the Persian by Henry Beveridge, Rare Books, Delhi-7, s. 1251; Enver Konukçu, "Ekber Şah", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul 1994, s. 542-544.

onun diğer faaliyetlerini görmezden gelmek olacaktır. Elbette birçok noktada Cihangir belirleyici bir rol oynamış hatta devlet yönetimindeki etkinliğini göz önünde bulunduracak olursak bu noktada doğrudan etki yapmıştır diyebiliriz. Ancak diğer hususlara gelindiğinde Nurcihan Begüm'ün, sahip oldukları ile birlikte pasif bir yaşam sürdürmenin aksine sahip olduğu imkânları değerlendirerek aktif bir politika izlediğini görmekteyiz. Nitekim Cihangir'in Mehâbet Han'a esir düşmesinin ardından bir savaş filinin üzerinde askerlerine emirler savurarak kocasını esirlikten kurtarmış ve adeta bir komutan gibi hareket etmiştir.

Komşu devletlerde yine aynı şekilde önemli bir konumda bulunan kadınlarla mektuplaşmaları, onlarla hediyeleşmeleri ve dahası *darşan* merasimlerinde bulunması Nurcihan Begüm'ün farklı bir vizyon ortaya koyduğunu göstermektedir. Kurmuş olduğu ticaret ağı, sahip olduğu topraklar ve emrinde bu tür finansal işlerle uğraşmak üzere emrinde bulunan görevliler düşünüldüğünde Nurcihan Begüm'ün gerçekleştirdiği şeylerin azımsanmayacak ölçüde olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal, siyasi ve iktisadi alanda birçok faaliyet gösteren Bâbürlü kadınları ortaya koydukları eserler, ticari ilişkileri, etkinlikleri ile birçok çağdaşlarının aksine dünya tarihinde adlarından söz ettirmişlerdir.

Sonuç olarak Nurcihan Begüm, kendisinden önceki ve sonraki birçok Bâbürlü prensesi gibi saygı duyulan ve geri planda bırakılmamış bir kadın olarak yaşamını sürdürmüştür. Kendi kazanımları da buna eklendiğinde büyük ölçekli ekonomik ve politik bir gücü yöneten, dominant bir kadın şahsiyet olarak tarihte yerini almıştır. Onun bu karakteri, tarihte kadının konumunun incelenmesi hususunda ayrı bir öneme sahiptir. Nurcihan Begüm, arkasında politik bir güç bırakarak tarih sahnesinde yerini almıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları ve Kaynak Eserler

A Descriptive List of Farmans, Manshurs and Nishans Addressed by Imperial Mughals to the Princes of Rajasthan, Published by Directorate of Archives, Government of Rajasthan, Bikaner, New Delhi The 21th June, 1962.

ABU-L-FAZL, *The Akbar Nama*, History of the Reign of Akbar Including an Account of His Predecessors, Vol. III, Translated from the Persian by Henry Beveridge, Rare Books, Delhi-7.

FOSTER, William, (ed), *Letters Received by the East India Company* (LREIC), Vol. I. (1602-1613), With an Introduction Frederick Charles Danvers, London 1896.

_____, (ed), *LREIC*, Vol. II (1613-15), 1897.

_____, (ed), *LREIC*, Vol. VI. 1617 (July to December), London, 1902.

_____, (ed), *The English Factories in India 1618-1669*, A Calendar Of Documents in the India Office, Westminster, Oxford at the Clarendon Press, 1906.

_____, (ed), *The English Factories in India 1624-29*, A Calendar Of Documents in the India Office, Westminster, Oxford at the Clarendon Press, 1909.

_____, (ed), *The English Factories in India 1642-45*, A Calendar Of Documents in the India Office, Westminster, Oxford at the Clarendon Press, 1913.

INDIAN HISTORICAL RECORDS COMMISSION (IHRC), *Proceedings of Meetings*, Vol. VIII, November 1925, Calcutta 1926.

GUL-BADAN BEGAM, *Humâyûn-nâma*, Translated by Annette S. Beveridge, London 1902.

GÜLBEDEN, *Hümayunnâme*, Farsçadan çeviren: Abdürrab Yelgar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987.

JAHANGIR, *The Jahangirnama, Memoirs of Jahangir, Emperor of India*, Translated, Edited, and Annotated by Wheeler M. Thackston, Oxford University Press, 1999.

_____, *Tuzuk-ı-Jahagiri*, Memoirs of Jahangir from the First to the Twelfth Year of His Reign, Vol. I, Translated By Alexander Rogers, Edited By Henry Beveridge, London 1909.

_____, *The Tuzuk-ı-Jahangiri*, Memoirs of Jahangir from the Thirteenth to the Beginning of the Nineteenth Year of His Reign, Translated By Alexander Rogers, Edited By Henry Beveridge, Vol. II, London 1914.

JHAVERI, Krishnalal Mohanlal, *Imperial Farmans (A. D. 1577 to A. D. 1805) Granted to the Ancestors Of His Holiness The Tikayat Maharaj*, Translated Into English, Hindi and Gujarati, with Notes, the News Printing Press, Bombay.

JOURDAIN, John, *Journal of John Jourdain 1608-1617*, Edited By William Foster, Cambridge, 1905.

MANUCCI, Niccolao, *Storia do Mogor or Mogul India 1653-1708*, Indian Texts Series Vol. II, Translated By William Irvine, London 1907.

_____, *Storia Do Mogor or Mogul India 1653-1708*, Indian Text Series Vol. III, Translated By William Irvine, London 1907.

MONSERRATE, Father, *The Commentary of Father Monsserate on His Journey to the Court of Akbar*, Translated from the Original Latin by J. S. Hoyland, Annotated by S. N. Banerjee, Oxford University Press, London 1922.

ROE, Sir Thomas, *The Embassy of Sir Thomas Roe to the Court of the Great Mogul 1615-1619 As Narrated in His Journal and Correspondence*, Edited From Contemporary Records By William Foster, B.A, Volume I-II, London 1899.

_____, *The Embassy of Sir Thomas Roe to the Court of the Great Mogul 1615-1619 As Narrated in His Journal and Correspondence*, Edited From Contemporary Records By William Foster, B.A, Volume II, London 1899.

TERRY, Edward, *A Voyage to East India*, London 1777.

Kitap ve Makaleler

BOXER, Charles Ralph, *The Portuguese Seaborne Empire 1415-1825*, The History of Human Society, General Editör: J. H. Plumb, Hutchinson of London 1969.

BÜYÜKTAŞ, Canan Kuş, YOZGAT, Sevilay Karataş, "İktidar ve Aşk: Cihangir Şah'ın Nur Cihan Begüm'e Olan Aşkının Tüzük-i Cihângîrî'deki Yansımaları",

143 Nurcihan'ın Ekonomik ve Politik Faaliyetleri (1607-1627)

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 4, Yıl: 2020, s. 1591-1615.

CHANDRA, Satish, "Commercial Activities of the Mughal Emperor During the Seventeenth Century", *Proceedings of the Indian History Congress*, Vol. 22, s. 264-269.

CHAKRABARTY, Phanindranath, *Anglo-Mughal Commercial Relations 1583-1717*, O. P. S. Publishers Private Ltd., Calcutta 1983.

DAVIES, H. H. & BLYTH, W. (ed), *Report on the Revised Settlement of the Pergunnahs of Umritsur, Sowrian, & Turun Tarun, of the Umritsur District, in the Umritsur Division*, Lahore: Government Civil Secretariay Press, 1873.

ELLIOT, Henry Miers & DOWSON, John, *The History of India as Told by its Own Historians, the Muhammadan Period*, The Posthumous Papers Of The Late, Edited And Continued By Professor John Dowson, Vol. VI, London 1875.

FINDLY, Ellison B., "The Capture of Maryam-uz-Zamānī's Ship: Mughal Women and European Traders", *Journal of the American Oriental Society*, Apr. - Jun., 1988, Vol. 108, No. 2, (Apr. - Jun., 1988), s. 227-238.

_____, *Nur Jahan Empress of Mughal India*, Oxford University Press, Oxford-New York 1993.

GANIE, Zahied Rehman, "Contribution of Royal Mughal Ladies in the Field of Art and Architecture from 1526-1707 A.D: A Brief Survey", *International Journal of Research - Granthaalayah*, Vol.6 (Iss.12): December 2018, s. 34-37.

GLADWIN, Francis, *The History of Jahangir*, Edited by Rao Bahadur, B. G. Paul & Co. Madras, 1930.

JACKSON, A. V. Williams, (ed.), *History of India (In 9 Volumes), Vol-IV Medieval India from the Mohammedan Conquest to the Reign of Akbar the Great*, Asian Educational Service, New Delhi 1987.

JAFFAR, S. M., *Education in Muslim India*, IAD Oriental Series: 16, Idarah-i Adabiyat-i Delli, India, 2009.

KHAN, Nawwab Samsam-ud-Daula Shah Nawaz, *The Maathir-ul-Umara*, Being Biographies of the Muhammadan and Hindu Officers of the Timurid Sovereigns of India from 1500 to about 1780 A.D., Vol. II, Part I, Translated by H. Beveridge, Janaki Prakashan, New Delhi 1979.

KOCH, Ebba, "The Intellectual and Artistic Climate at Akbar's Court", *The Adventure of Hamza: Painting and Storytelling in Mughal India*, Exhibition Catalogue, ed. John Seyller, London and Washington 2002.

KONUĞU, Enver, "Cihangir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 7, İstanbul 1993, s. 538-539.

_____, "Cihanârâ Begüm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 7, İstanbul 1993, s. 536-537.

_____, "Ekber Şah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul 1994, s. 542-544.

MAZHAR-UL-HAQ KHAN, *Purdah and Polygamy: A Study in the Social Pathology of the Muslim Society*, Nashiran-e-Ilm-o-Taraqiyet, 1972.

MISRA, Rekha, *Women in Mughal India (1526-1748)*, Munshiram Manoharlal Oriental Publishers and Booksellers, Allahabad 1967.

MORELAND, W. H., *From Akbar to Aurangzeb by Moreland, A Study in Indian Economic History*, London.

MUIR, Ramsay, *The Making of British India 1756-1858*, Historical Series No. XXVIII, Publications of the University of Manchester, London-New York-Bombay 1917.

MUKERJEE, Radhakamal, *The Economic History of India: 1600-1800*, Memoir of the United Provinces Historical Society, India, 1967.

MUKHERJEE, Soma, *Royal Mughal Ladies and Their Contributions*, Gyan Books, New Delhi 2001.

MUKHIA, Harbans, *The Mughal of India*, Blackwell Publishing, 2004.

MUKHOTY, Ira, *Daughters of the Sun*, Aleph Book Company, Mumbai-India 2018.

NATH, Renuka, *Notable Mughal and Hindu Women in the 16th and 17th Centuries A.D.*, Inter-India Publications, 1990.

OBUZ, Esra, ŞAHİN, H. Hilal, "Bâbürlüer Döneminde Kadın ve Çocuk", *Hindistan ve Türk Tarihi-Kültürü Araştırmaları*, Ed. Dr. H. Hilal Şahin, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2020, s. 112-119.

145 Nurcihan'ın Ekonomik ve Politik Faaliyetleri (1607-1627)

PANT, D., *The Commercial Policy of the Moguls*, Foreword by Hon. Lord Meston, Bombay.

PELSAERT, Francisco, *Jahangir's India*, Translated from the Dutch By W. H. Moreland, Cambridge, 1925.

PRASAD, Beni, *History of Jahangir*, Third Edition, The Indian Press (Publications) Private Ltd., Allahabad 1940.

ROUFFAER, Gerret Pieter, *De Eerste Schipvaart der Nederlanders Naar Oost-Indië Onder Cornelis de Houtman 1595-1597*, Vol. I. Den Haag: 'S-Gravenhage M. Nijhoff, 1915.

SHARMA, Karuna, "A Visit to the Mughal Harem: Lives of Royal Women", *South Asia: Journal of South Asian Studies*, 10 Jul 2009, s. 155-169.

SIDDIQUI, İqtidar Husain, "Nurcihan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 33, İstanbul 2007, s. 251-252.

SINGH, Ambika, "Professions of Women during the Mughal period: Contrasting Aspects", *International Journal of Research in all Subjects in Multi Languages (National Conf. On 21st Century: Changing Trends in the Role of Women-Impact on Various Fields)*, Vol. 6, Sp. Issue: 3, March: 2018 (IJRSML), s. 220-223.

SINGH, Nagendra Kr., (ed.), "Nurjahan", *Encyclopaedia of Muslim Biography: India, Pakistan, Bangladesh*, Vol. IV, New Delhi 2001, s. 369-370.

ŞAHİN, Hilal, "Babürlü Sultanı "Gülbeden Begüm"", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt 3, Sayı 8, İlkbahar – 2016.

The Reader's Digest Great Encyclopaedic Dictionary, In Three Volumes, Volume, Vol. I., The Reader's Digest Association Limited, Oxford University Press, 1962.

The Reader's Digest Great Encyclopaedic Dictionary, In Three Volumes, Volume III., Second Edition, The Reader's Digest Association, 1964.

TİRMİZİ, S. A. I., *Edicts from the Mughal Harem*, İdarah-i Adabiyat-i Delli, 1979.

WADE, Bonnie C., *Imaging Sound: an Ethnomusicological Study Of Music, Art, and Culture in Mughal India*, University of Chicago Press, 20 July 1998.

